

Slovensko podeželje in ptice

Evropsko podeželje - dom številnih rastlin in živali

V Evropi človek obdeluje zemljo že tisočletja in tako soustvarja pokrajino. Obdelovana kmetijska zemljišča zavzemajo skoraj polovico površine srednje Evrope. Tradicionalni, ekstenzivni načini kmetovanja so bili v preteklosti splošno razširjeni in so ustvarili ter nato ohranjali živiljenjski prostor številnim vrstam živali in rastlin. Lastovke in šmarnice so svoja gnezdišča iz skalnih sten prestavile na hiše, v hleve in skedenje. Bela štorklja, ki je včasih gnezdila na visokih drevesih, danes svoje gnezdo postavi na dimnik ali drog sredi naših naselij, če je le dovolj vlažnih travnikov v okolici, ki nudijo hrano za vedno lačne mladiče.

foto: S. Polak

Zaradi obsežnih sprememb narave so v zadnjih stoletjih mnoge vrste ptic, pa tudi druge živali in rastline, postale odvisne od človekovih dejavnosti, predvsem od oblikovanja pokrajine skozi kmetijstvo. Če jim živiljenjsko okolje v kratkem času bistveno spremenimo, bodo izginile.

Ptice naše kulturne krajine že izginjajo

V preteklih desetletjih se evropske kmetijske površine z razvojem tehnologij, uporabo kemičnih sredstev (pesticidov), mineralnih gnojil in težke mehanizacije vse bolj spreminja v tovarne na prostem. V ravninskih delih Slovenije smo večino vlažnih travnikov osušili za intenzivno pridelavo koruze, pšenice in sladkorne pese. Z uporabo mineralnih gnojil in pesticidov smo njive, sadovnjake in travnike naredili negostoljubne za številne rastline in živali. Vstop vsem drugim živim bitjem je nezaželen. V okvirjih je nekaj primerov.

Kosec, značilna ptica vlažnih travnikov, gnezdi na tleh med travo. Mladiči si že od svojega prvega dne ob spremstvu matere iščejo hrano v zavetju visoke trave. Zgodnja košnja takih travnikov pomeni smrtno obsodbo za mladiče - mladiči ne morejo ubežati kosilnici, saj še ne tečejo dovolj hitro, leteti pa tudi še ne znajo. Le redki imajo srečo, da najdejo nepokošen rob travnika, kamor lahko zbežijo pred kosilnico. V Evropi se je v zadnjih 20. letih predvsem zaradi intenzifikacije kmetijstva število koscev tako zmanjšalo, da ptici po strokovnih kriterijih mednarodne organizacije BirdLife International grozi izumrtje v svetovnem merilu. Koscem pa vendar lahko pomagamo že z malo truda - na primer z izbiro primerenega načina in datuma košnje (glej napotke v nadaljevanu besedila).

kosec, foto: D. Haas

rjavci srakoper, foto: B. Rubinič

zlatovranka, foto: A. Bibič

Kdo pa pri nas še pozna **zlatovranko**, eno najlepših ptic? Ta velika, blešeče modra ptica lovi kobilice, bramorje, voluharice in žabe. Je še bolj občutljiva za spremembe v okolju od srakoperja. V številnih evropskih državah je že izumrla! V Sloveniji je v začetku 70. let še živilo več sto parov, leta 2000 pa sta ostala le še dva. Pregnale so jo koruzne njive, ki so zamenjale vlažne travnike.

S primernim kmetovanjem lahko pticam pomagamo

Naše podeželje naj ne bo le tovarna za proizvodnjo človeku namenjenih dobrin, temveč mesto sožitja številnih ptic, drugih živali, rastlin in človeka. Marsikje v Sloveniji smo z intenzivno uporabo mineralnih gnojil in pesticidov ter težke mehanizacije pripomogli k vseevropskemu zmanjševanju štivila ptic. Kljub temu v

Rjavi srakoper je ponekod v Sloveniji še pogosta ptica, ki z grma ali drevesa med travniki in njivami preži na velike žuželke. Svoje gnezdo naredi v grmovju. V zahodno- in srednjeevropskih državah je njegovo število v zadnjih 30. letih upadlo za polovico. Pesticidi so pobili velike žuželke, njegovo glavno hrano. Grmovje in žive meje med parcelami so posekali, da bi povečali njive za pridelavo monokultur. Tako srakoper nima več ne preži za lov žuželk in ne kje zgraditi gnezda.

Sloveniji tradicionalno kmetovanje še pomaga ohranljati nekaj območij, ki so lahko zgled za trajnostno in pticam prijazno kmetovanje. Tako še kmetujejo okoli Male in Velike Polane v Prekmurju, kjer je veliko vlažnih travnikov in zato največ štorkelj v Sloveniji. Na Notranjskem, na Cerkniškem in Planinskem polju ter ob porečju Nanoščice se na vlažnih travnikih bohotijo orhideje in perunike ter še prepevajo številni kosi. S primernimi ukrepi pri kmetovanju drugod po Sloveniji bomo pripomogli, da se lahko ogrožene ptice obdržijo še naprej.

Ohranjajmo vlažne in suhe travnike na revnih tleh

Vlažne travnike Ljubljanskega barja, Cerkniškega jezera, Planinskega polja, Nanoščice, ob Muri in Dravi ter drugod krasijo številne redke in lepe cvetice, veliko metuljev, hroščev in drugih nevretenčarjev. Na njih gnezdi prepelica, kosec, poljski škrjanec, repaljščica in veliki škurh. Bela štorklja na njih nabira hrano.

Suhi travniki so se razvili kot posledica paše ali košnje na revnih tleh. Znani so po veliki pestrosti rastlin in živali. Na njih se bohtijo številne orhideje in druge cvetice, ogromno je metuljev, drugih žuželk, pa tudi kuščarjev in kač. Takšni travniki so domovanje smrakovre, rjave cipe, hrabskega škrjanca in rjavega srakoperja.

Travniškim pticam bomo pomagali, kadar bomo:

1. ohranjali te travnike. Če se zarastejo ali jih preorjemo v njivo, na njih travniške ptice ne morejo preživeti.

2. prvič kosili po 1. juliju s primerno mehanizacijo in tehniko košnje. S prezgodnjo košnjo pokosimo ali povozimo gnezda in jajca oz. mladiče v njih. Pomembno je, da kosimo od sredine travnika proti robu, ker tako mladiči uspejo pobegniti pred kosilnico. Če kosimo od roba proti sredini, mladiči naženemo na sredino v smrtno past. Košnja z rotacijsko kosilnico zaradi hitrosti živalim zmanjšuje možnost pobega, kadar je nastavljena prenizko, pa na neravnem terenu pobije tudi živali (hrano ptic), skrite tik pod zemljo.

3. gospodarili brez mineralnih gnojil in travnih mešanic. Dodajanje mineralnih gnojil in

sejanje travnih mešanic spremeni vrstno sestavo travnikov. Rastline, kot so orhideje, perunike in šaš, so prilagojene, da preživijo na revnih oziroma vlažnih tleh. Z gnojenjem sprememimo rastne razmere, pojavi se nove vrste rastlin, ki stare izpodrinejo. Z rastlinami izginejo tudi tiste žuželke, ki so prilagojene na te rastline. Poleg tega rastlinje postane bolj gosto, vse te spremembe pticam preprečijo dostop do hrane. Gnojekva za gnojenje naj bo primerno pripravljena (dozorela). Škropimo jo do začetka aprila. Kasneje začno travniške ptice gnezdit in ob polivanju gnojnica bomo uničili tudi marsikatero gnezdo.

Vlažni travniki so pri nas edino domovanje kosca,
foto: D. Denac

Ohranajmo odprto kulturno krajino

Odprta kulturna krajina je mozaik majhnih njiv, polj, travnika in sadovnjakov, ki so razmejeni z grmovnimi ali drevesnimi omejki. Taka krajina daje zlatovranki, smrdokavri in rjavemu srakoperju dovolj hrane, primeren prostor za gnezdo in kritje za mladiče. V zahodni Evropi je taka krajina že zelo redka, zato so tam redke tudi ptice, kot so jerebica, poljski škrjanec in poljski vrabec. Vsem tem pticam bomo pomagali z:

1. ohranjanjem mejic in omejkov. Grmovne ali drevesne žive meje nudijo pticam gnezdišče, dodaten vir hrane in prostor, iz katerega prezijo na svoj plen.

2. gospodarjenjem brez kemičnih sredstev (pesticidov). Pesticidi uničijo zelo veliko žuželk,

ki se prehranjujejo pretežno z njimi, nimajo več dovolj hrane in izginejo.

3. izogibanjem velikim površinam monokultur. Ptice najdejo prostor za gnezdo in ulovijo dovolj hrane za mladiče v pokrajini z majhnimi njivami (do ca. 2 ha) z dolgim grmovnim robom.

čuk, foto: T. Mihelič

Čuk je bil nekoč pogosta ptica našega podeželja. Gnezdi v votlih sadnih drevesih. Ponoči lovi velike žuželke ter male glodalce. Visokodebelne sadovnjake zamenjujejo plantažni, kjer čuk ne najde več votlega dupla, velika uporaba pesticidov pa mu odvzame hrano. Število čukov se je v Evropi v zadnjih desetletjih prepolovilo!

Ohranajmo senožetne sadovnjake in drevoredе

V krajih, kjer še raste staro sadno drevje in še najdemo drevoredе, so se ohranile mnoge ogrožene vrste ptic. V starih debelih so nastala številna dupla, primerna za gnezdenje. Stare, odporne vrste sadnega drevja ne zahtevajo škroljenja in pticam zagotavljajo dovolj žuželk. Čuku, smrdokavri, pogorelčku bomo pomagali z:

1. negovanjem in obnavljanjem senožetnih sadovnjakov in drevoredov. V plantažnih

odprta kulturna krajina s številnimi grmovnimi in drevesnimi mejicami ter ekstenzivnimi travniki je živiljenjsko okolje številnih v Evropi redkih ptic, foto: P. Legiša

sadovnjakih nizkodelbelnih dreves dupel ni.

2. gospodarjenjem brez škropiv. Izdatno škropljenje s pesticidi ubija vse živali, tudi ptice.

senožetni sadovnjaki so najpomembnejši živiljenjski prostor čuku, foto: D. Denac

Tudi Evropska skupnost podpira naravi in pticam prijazno kmetijstvo

Denar za naravi in pticam bolj prijazno kmetijstvo ponuja tudi Evropska skupnost. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano postopoma pripravlja program ukrepov, za katera bodo kmetje dobili neposredna plačila in za katera bo Slovenija dobila denar od Evropske skupnosti. Že letos v ta program sodijo plačila za pridelovanje poljščin, košnjo, rejo živine in ekološko kmetovanje. Plačila pa lahko MKGP uvede tudi za prej opisane kmetijsko-okoljske ukrepe, ki ohranljajo živiljenjske prostore ptic in biotsko pestrost.

S plačevanjem takih ukrepov so v državah Evropske skupnosti dosegli ohranitev še zadnjih preostankov živiljenjskega okolja ogroženih travniških vrst ptic, cvetic, žuželk,... Nauk držav Evropske skupnosti bi moral biti za nas dovolj dober, da ne bomo najprej plačevali samo za uničevalne oblike pridelave hrane, čez desetletja pa plačevali za renaturacijo danes še številnih vlažnih travnikov in senožetnih sadovnjakov.

Ohranjena narava je družbena in razvojna vrednota

Ptice so ljudem v prostem času priljubljen objekt opazovanja, zato mnoge eko-turistične regije načrtno privabljajo prav ljubitelje ptic. Več kot deset milijonov Evropejcev za mesto svojega oddiha redno izbira območja z ohranjeno naravo.

Razvoj "ekološkega" turizma predstavlja dodatno možnost za trajnosten razvoj regij, ki imajo še ohranjeno naravo. Na območjih z bolj ohranjeno naravo kmetje lahko izkoriščajo tudi možnost pridelave kakovostne hrane, pridelane brez uporabe kemičnih sredstev. Tudi med Slovenci je vedno več ljudi, ki pazijo, kakšno hrano jedo, in raje odštejejo kak tolar več za neškropljeno sadje ali meso in mlečne izdelke živine, ki je niso hranili z močnimi krmili in pripravki.

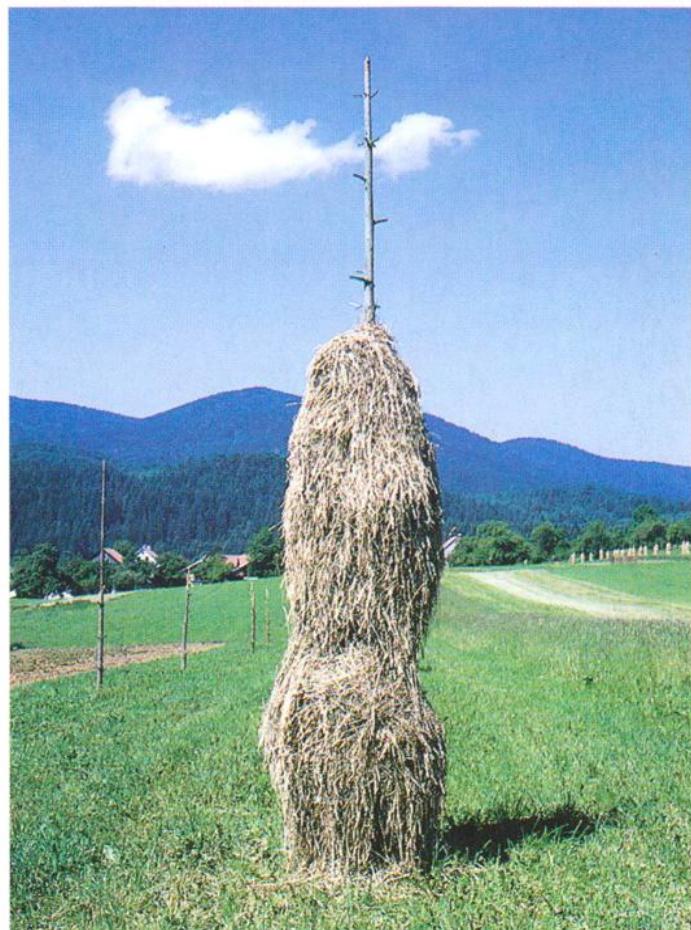

foto: L. Kebe

Izvedbo projekta in tisk
zloženke je omogočil
britanski BirdLife partner:

Dodatne informacije:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS - BirdLife Slovenia), p.p.2722, SI-1000 Ljubljana.
Tel.: (01) 5441230, e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

Vodja projekta, priprava besedila: Andrej Bibič; **Fotografijs na naslovnici:** L.Kebe, M. Schneider-Jacoby;
Strokovni pregled: dr. Peter Trontelj, dr. Marija Markeš; **Lektura:** Marjetka Krapež; **Oblikovanje:** po konceptu Darje Šipec; **Priprava tiska:** Grafični studio Abakos; **Tisk:** KVM Grafika; **Naklada:** 5000 izvodov

glavni pokrovitelj DOPPS

SVOBODEN KOT PTICA
WWW.MOBITEL.SI

